

DVA ZAPISA

andrej živor

SNAGA

Vatrenom ljubavniku se ljubav pretvorila u gimnastiku. Zderonja se ispo vraćao. U tamnoj sobi tešila se jedna iznemogla žena. Okno je propuštalo sjaj meseca u gustim mlazevima. Mora biti da postoji jedan lepi svet kad ovoliko svetla biva rasuto po nama. Žena je puzala po nepoznatom terenu, po zlatnom prahu. Ruke je već po osećaju pružala sve više ispred sebe, očiju zatvorenih, radosnih misli. Pred njom taj svet, dole u udolini, sijao je ogromni, vrela kristal. Kada mu je bliže prišla, bio je sav od vode i blažio njene umorne udove. Zaroni u njega i kroz plavu paru ugleda velike daljine. Na horizontu sitni crni predmeti, verovatno patnici kao i ona, koji su tu tražili snagu. Pogled u dubini nije izazivao strah, jer je voda s dubinom postajala sve toplija i crvenija, a njoj je tako prijala toplota. Uronjena telom u prijatnu tečnost, pogleda uprtog u plave, prosvetljene daljine, žena pomisli na svet koji se pruža iza njenog okna, u toj tihoj noći, i shvati da jako želi sve ljude da prigrli i da svuda zavlada ovo njeno spokojstvo. Žena zažele da izađe na ulicu, da im pokaže svoju snagu. Pa ona je sad toliko sigurna da takozvani životni problemi izgledaju kao neke šarene niti koje ona svojom osnaženom šakom od šale može da raskine. Treba znati o lepoti i pročistiti svoj put. Ona će sve ljude, sva bića koja je razumeju, povesti u svet svetla i slobodnih plavih prostora, prema kome joj je ovaj, u kome se još mnogi batrgaju u nitima uzalučnosti, zablude o koristi, i propadanja, izgleda samo kao tamna i nemoćna senka.

SETNJA

Mladi Apelo išao je šumom. Prolazio je ispodolistalnih grana, razgledajući i osluškujući sve oko sebe. S lišća je kapljala rosa na vlažnu zemlju, ili se zadržavala na nitima paučine. Na levoj strani otvarao se prolaz do travnate udoline opkoljene stablima. Apelo je tog popodneva, ostavivši iza sebe bučni i zagušljivi grad, tražio promenu, želeći da vidi zalazak sunca iz šume. Pretpostavljao je da će odatle videti drugačiju sliku od one koju je s terase, preko krovova gledao u gradu.

Šumom je vladalo naročito osvetljenje. Vrhovi krošnji i travki u udolini su se zlatili, a u senci su bili vidljivi zeleni, sočni listovi. Iznenadilo ga je koliko je tu u vazduhu mušica, zbog kojih je stalno žmirkao i osećao po licu sudare s njima. Pomisli: verovatno ga nisu očekivali ovde. Navikle su na slobodan prostor.

Hodajući, osetio je kako gazi po mekoj prostirci trave. Ovde nigde nije bilo puta, svaki deo prostora konišćen je za život i rast. On, Apelo, hoda po telima trave, ispod ispruženih grana, okružen insektima i obasjan suncem. Nije mogao da dovede u vezu svoje obaveze u školi, strah da će biti ispitivan, i ovaj svet pun života, a u isto vreme protkan redom koji ga je opčinjavao.

Mladić zađe u udolinu sa svežom travom, slušajući šum koji nastaje sudarom njegove obuće i bilja. Sve jače se čuo žagor barskih životinja sa sredine proplanka. Po-

što je hodao već prilično dugo, ispunjen novim doživljajima koji su mu ulivali najednom neko osećanje slobode, odlučio da se odmori. Sve višlja trava i mlada trska označavali su početak vodene površine koja je, iako nevelika, vrvela živim bićima. Za odmor izabra malo uzvišenje pod jednim drvetom, jer je tu zemlja bila suva. Sede na svoju plastičnu torbu koja je, kao i on sam, predstavljala novost u ovoj šumi.

I dalje je pogledom pratio zbivanja oko sebe. Sunčeva svetlost je oblivala granje, zemlju, vodu. Na jednoj grančici koja je plivala na vodi, stajala je osa. Apelov pogled privukoše prugasta šare na njenom telu, a potom zapazi i nežna krilca. Ovde, u prirodi, pomisli, mogu se naći prave lepote. Kako je sve lepo i sve su boje skladne. Malo dalje voda se pomeri i na površini ispliva žaba. Dva okrugla oka posmatrala su okolinu. Zaustaviše se na osi. Apelo je posmatrao dva bića pred sobom. Bio je toliko privučen prizorom da se stavljao čas u položaj ose, čas u položaj žabe. Žaba učinila zavesloj nogama i približi se grančici. Tu stade. Zatim još jedan zaveslaj. Bila je već sasvim blizu ose. Najednom skoči, otvorenih usta, i osa u njima nestade. Žaba samo žmirmu očima i osta dalje da osmatra okolinu.

Apelo osta zaprepaščen. Pa to je smrt. Prisustvovao je smrti. Žaba je ručala. Nema prugastih šara i nežnih krila.

Tek što to pomisli, mladić ugleda jednu prugastu osu kako proleće ispred njega. Da li je to moguće? Biće koje je prežalio opet leti. Kako se u prirodi lako umire, a opet sve ostaje isto. Toliko sličnih jedinki. Kao da svojim brojem i sličnošću ova bića postizu neuništivost i večitost postojanja. Bez obzira na utoljavanje nečije gladi, lepota ostaje da leprša vazduhom. Apelo se seti pojedinih časova iz biologije. Profesor je obično bio ljut i neraspoložen. Apelo je učio iz knjiga, pamtio nazive pojedinih delova insekata. Recimo, segment noge, hvataljka. Znao je da osa ima pruge, ali prvi put je danas osetio lepotu koja je zračila iz ove žabine žrtve. Tamo se bojao da neki naziv ne izgubi iz pamćenja, a ovde je video život i smrt. Dosadašnje dnevne brige Apela bile su zapamtiti što više podataka i ne pokvariti školske ocene. A evo stabla stoje, uzdižu se visoko. Vetar im njiše olistale grane, a korenje zadiru duboko u zemlju. Okružen je životom u čistom obliku. Ah, kako su svi listovi isti, kako je nebo svuda jednako plavo, nije li to večnost, lepota koja je tu i nepromenljiva. Kakvog onda ima smisla čovekovo zalaženje u delice noge insekta. Da li on može objasniti lepotu, život i smrt, ili se tek Apelu pružila mogućnost za to? Apelu se sad učini da je pronašao jedan put koji još nikada nije primetio. Osetio je da, idući njime, može stići do neslučenih visina. Video je pred sobom odgovore na pitanja koja su zbog svoje nedostižnosti uvek bila zanemarljiva. Apelo je video jedan novi svet i nove vrednosti, iz osnove drugačije od onih u kojima je do sada živio. Našavši se u svetu žive prirode koja je postojala nezavisno od empirijskih izučavanja njegovih dosadašnjih učitelja, Apela obasja svetlo sasvim novog saznanja koje je zračilo iz svakog bića oko njega. A on sam beše deo Prirode. Oseti da mu je mesto ovde i da samo ovde može utkati svoj život u sveopšte kretanje ovih bića ka večnosti.

Nebo se već crvenelo, veliki sunčev disk, na kome su se ocrtavale grane drveća, tonuo je sve niže. Postalo je svežije. I mušice su se umirile i ptice učutale. Cvetovi behu sklopili latice, a ni vetra koji je njihao lišće više nije bilo. Apelo ustade. Sa svoga uzvišenja posmatrao je sve veći mir koji je nastajao.

Sutra će na suprotnoj strani šume izaći novo sunce koje će iznova pokrenuti život. Bezbrojna bića će u njegovom sjaju nastaviti svoj radosni ples ka večnosti, a među njima, znao je Apelo, biće i on.

BAŠČICA SITNIM TRNJEM OGRAĐENA

(moje četvrto izazivanje)

branko letić

Toga ljeta na Gavranovac bijaše došla Prstonjima jedinica Rujka, učenica trgovačke škole u Rupašinu, rupašinska i lipovačka gizdavica. Razljepotalo se to u Rupašinu, nekako od boga dobilo obličev gospodsku. Bjelolika. Okruglaste dojke prkosno uzdignute. Tanan struk. Fino zaobljen pozadak. Formaste gospodske none. Obapela je gospodska haljinica. Poviš koljena joj. Sličli lje-poticama onim iz pjesama kojeno su u kavezu rasle zalagane medom i šećerom, a ne znaju na čem žito rodi, na čem žito, na čem rujno vino. Svako se čudi i kameni kako Prstonja, rođen šestoprst, s onom srpastom nosinom preko usta, može imati tako lijepu kćer. Lipovačke čobanice, debelih obrva i debelih pletenica, postale ništa spram takve ljepote. Bila čačovkom samo po tome što je uživala igrati se sa svijetom slamo i neslamo. Vazda okružena lipovačkim momcima. Skicka i svitka onim svojim đavol-očima. Smješka se sitnozubo. Pjeva im katkad pjesme s radija, svojim preljepim grlićijim grlom. Uobražena zbog lijepih nogu. Često ide u prošetnje da ih pokaže. Kad se uzmaše donjim zvonaštim dijelom haljinice, niz prašni lipovački put, niz lipovačke tanan-staziće, uljevo i udesno stvara promaju. Ne bješe muška u Lipovu koje ta promaja nije zaošinula po glavi i nekog bacila u bunilo, nekog u neznan. Dnevimice ostrili na nju stidne dlake. Dnevimice za svoje suparnike spremali žuljne šake. Toliko bješe podvlastila neženjenu lipovačku muškadiju svojim gospodstvom i vrugolstvom, svojim velikim mirazom (kuća na boj u sred srede Rupašina) da se poigravala s njom kako je htjela.

Dode pod šljivu ranku, prisloni se uz deblo i gleda kako se loptamo. Navija. Svaki pred njom hoće da se pokaže. Kad primim loptu i krenem, padaju za mnom kao snopovi. Po četvoricu nanižem i petog zovem. Jednom mi Čavelja Dlančić, koji nema pojma o nogometu, oduzeo loptu i dao gol. Rujka utrčala među nas i poljubila ga. Zbog toga poljupca Čavelja s Rujkinom materom Dragešom izveza trideset vozova dubra. Prosio Rujku na sve mile ruke. Barem stotinu puta ponovio kako će ostaviti oca i po-bjeći s njim u svijet. Govorila mu: »Gdje sad da se udajem kad su kukuruzi neuskopani, sijeno neusušeno, pšenica nepožnjevena!« Čavelji prognjila roba od znoja, rintateći s Dragešom po gavranovačkim nepočinjivama. Kroz hlače mu propala koljena. Kroz rukave propali laktovi. Marica Šarkova mu rekla: »Ne izrinta ti, srce moj! Ne gleda ona takve! Kad bi kanila za seljaka, prionula bi raditi seljačke poslove, da je zapaze vrijednulujom. Ona se cifra pred ogleđalom, sjedi u hladu, a ti rintateš!« Moja mati rekla: »Mani se ti nje, srce moje, ta puši! Ti kutiju cigara, ona kutiju, vi ćete zapušiti sve što zaradite!« Moj otac rekao: »Vidim ja šta je s tobom! Šuga, kašalj i ašikovanje ne mogu se sakriti! Prodi se te čurke našušurene, ždrjebice izularene koja je u Rupašinu čula da više nije u modi biti curom, pa se dala prvoj beni s kojom se zavoljela! Nadi sebi pošteno dijete, radimo, pa se smiri i počni ozbiljno živiti!« Ne sluša Čavelja nikod. Začorio jado. Ne zna

nikud od one Rujkine tiješne haljine. Zavgovarala ga i zalagivala dok nisu dokopani kukuruzi, osušeno sijeno, požnjevena pšenica. Onda mu rekla da neće za njega, jer nije odslužio vojsku. Kako ne bi nikako u vojsku išao, Čavelja pojco crnu kremu za oipele, cim-cijelu. Osam dana nikud nije mogao iz kreveta. Umalo ne umrije. Kad se pridigao, Rujka mu rekla da neće za njega nikako, jer nije sposoban za vojsku. Pobjegao od sramote u svijet i nikad u Lipovo nije dolazio.

I mene je Rujka ošamutila svojom neobičnom ljepotom. Nisam je mogao osvojiti na bogastvo i ugled svoje porodice, na dobar glas o sebi, jer to nisam imao. Ničim se nisam imao ponositi, sem svojim bokserskim šakama. Zato sam se odlučio da osvajam Rujku junaštvom, poput junaka iz djedove pjesmarice. Na školskoj igračici, igrajući s Rujkom »Polku na mjenju«, ne htjeh doh da se mijenjam ni na jedan znak za mijenjanje. Za vrijeme ostalih dvojnih igara s Rujkom, ne htjeh nikom dati pardona. Svi igraju otkučeno, nas dvoje prsa u prsa. Nosamo se preko učionice. Njezine dojke — dva mala mravinjaka — držim pritisnute na svojoj prsnoj ravlini. Po tijelu mi se razmilo hiljade mrava. Navalili momci s pardonima da nas razluče. Svakom rekne: »Kakav pardon?« I toga u gradu nema! Sačekaj dok se završi igra! Božo Muždeka me za rukav: »Šta ti ovdje glumiš? Što ne igraš kao ostali?« Istrgnuh rukav: »Ti igraš kako se igra u ovoj divljini, a ja ću igrati kako se igra u kulturnom svijetu!« Stade svirka. Načini se oko nas krug. Već je među nama podvornik s uzdignutom sjekirom. Uskostrješio se kao divlji nerast. »Ovdje sam, kaže, ja šef! Ovdje nikog ne smije barnuti, jer ću mu raskalabiti glavu kao misiraču! Kom' se igra, neka igra; kom' se tuče, nek' izide van!« Već je tu i Prstonja. Uze Rujku za bradu. Iskrlešti se: »A šta ti ovdje glumiš! Što se ne pustiš od njega kad ga ko paroniše?! Što me ružiš pred ovolikim svijetom?!« Priši joj uz obraz jedan put, drugi put. »Tako! Tako! Udri beštiju! Da ne izmeće, da ne oporočava ove naše curice!« — Ču se iza mojih leđa meketav starački glas. Božo: »Da nije ovog čovjeka sa sjekirom, dao bih ti sad po toj gospodskoj tikvi! Mislis ako si se zalazio i ako imaš taj kaput da si bog na nebu!« Strgnuh pljuvotinu u ustima i bacih mu je prema licu. On trznu glavom u stranu. Pljuvotina pogodi u slepocnicu Stoju Grmljevića, sestru petorice Grmljevića koji su napravili onaj cirkus u našoj kući, koji su prve lipovačke bojdzije. Stoji se pljuvotina otegnu kraj uva. Reče mi: »Propalico! Barabolo! Da me čača ljudi!« Ode van da se otare i da zovne braću koja su se kartala za novac u stanu učitelja Duška.

U pameti mi kako me njihov stričević Branko Grmljević nagonio da ršcem puščanu cijev. U posljednje vrijeme, kako im se najmlađi brat Mrgan proćuo bojdzijom, digli su glave više nego ikad. Mrgan se, za godinu-dvije, naglo razrastao i razjačao. Mrkobrk plećan. Oči mu crne kano u ptice gavran. Proslavio se na Pakju Čikiću, glavnom bojdziji u selu Dangubi, bivšem pitomcu vojne škole iz koje ga istjeraše zbog neposlušnosti. Vidrast momak. Zna »džudo« i »divdicu«. Hodao po našem kraju gađajući drveće diverzantskim nožom ukradenom iz vojnog kabineta. Čudio se svijet i kameo s kolike daljine zadije taj nož baš u ono mjesto na desnu ruku mu pokazeš prstom. S deset koraka rastojanja pogodio u pužu koji se penjao uz deblo šljive ranke. Čikić rekao Mrganu u zadržanom dućanu, pred prodavačicom Marom na koju su obojica imali oko, da mu loše stoji brkovi. Smijeh po dućanu razmrvio. Mrgan, koji je sjedio na izvnutjoj pivojki kištri pijući pivo, ciknuo kao zmaj hujeviti, sasuo mu u lice nekoliko udaraca, oteo mu onaj nož, slomio preko koljene bacio van. Poslije je ovog, svijet se dvostruko više bojao braće Grmljevića.

Malu ponebi — njih petorica na vrata. Laktaju se između naroda, jedan za drugim,

bikasti, raspitujući se: »Gdje je ta kuraba što pljuje na narod?! Da ga vidimo!« Doimšlam se brzoviti kud, kamo. Povukoh se u prvi budžak da mi leđa budu zaštićena. Podvornik viče: »Mir! Ja sam ovdje šef!« Ne plaše se Grmljevići sjekire. Prvi je Mrgan. Reče mi: »Tu si ptićo! Tu si se sakrio!« Iz naroda se ču meketav glas: »Udri barabu! Ima da igra kako se svira i kako spada!« Eksivirah Mrganov udarac i šiknuh ga u vilicu s lijeve strane. On se zanese udesno i pade. U času se desiše još četiri nokauta. Isprječali se Grmljevići na školskom podu kao kestenove gule, izobrane toga ljeta po Srećenici, prijekim žagama šumskih radnika. Gazim preko njih prema izlazu prije nego stignu milicajci koji su kod Steve Paripca. Narod mi pravi prolaz prateći me izrogačenim očima i polutvorenim ustima. Niko da rekne za mnog jeditu riječ. Poslije ovog događaja znalo me svako dijete u nekoliko okolnih sela. Lipovačke cure, i Rujka među njima, počela me gledati s divljenjem, udvorno. Stariji pričali da sam pljunut dječ Crnko. I dječ mi bio zlopgleda i bojdzija. Pričali ndugačko i naširoko o djedovim tućama.

»Udaću se za njega, rekla je Rujka, ako dojača Mili Krepaču«. Poslije moga djeđa, Mile je, zasigurno, bio najjači momak u Ljutjoj Krajini. Prvi put se čulo za njega one godine kad je u naš kraj došao atletski koji je davao priredbe po školama, jedući pred narodom žilete, flaše, kalajne posude. Zakrsti se preko zavrta kolnom šinjom, koju šestorica uzmu za krajeve i vuku iz sve snage, motajući je, a on se ne miče s mjesta. Svake oči kolik šake od čudenja. Takvu snagu su imali samo divovi i zmajevi iz priča. Mile, šesnaestogodlšnji fakinder, sjutradan upitao atletu pred zadržanim dućanom: »Jesi li ti najjači čovjek na svijetu?« Atletu odgovorio debelim glasom: »Jesi!« »E kad si najjači, evo ti na!« I tresne mu šamar. Jest da je za taj šamar dobio uzvratni od kojeg je pola sata ležao u neznani, ali se tim šamarom proćuo deset sela. Svako se divio njegovoj kurazi. Kud god je prolazio čulo se: »Eno onog što je ošamario atletu!« Izvaljao se, za koju godinu, u momčinu. Glavntura kao torna maljina. Stopala-lopate. Oko kvrgave i zasaljene vratine mu parče sitnog pasjeg lanca s velikim krmećim zubom. Grdoba. U vrijeme oranja hoda po našem kraju, od njive do njive. Kola kraj međe, u kojima je hrana za radeću marvu, uzme ozada za srčanicu, jednom rukom, izdigne ih u vazduh i, gore-dolje, gore-golje — vježba mišiće. Na jednom od zborova kod lipovačke crkve, na koji bijahu došli Cigani s raznim mamiparnim napravama, zatračao se, poput ovna, prema napravi za mjerenje snage, raspalio šakom u veliku kožnu krušku i pokvario tu napravu. Poslije ovog, izišao na glas kao najjači momak u našem kraju. Njegovi Jabučarci, imajući ga kao zaštitnika, ushasili se, zameću kavgu na sve strane.

Počeo izazivati Lipovčane, među kojima su se, od hajduka Tintora, rađale prve nakomice u našem kraju. Lipovačkim momcima zapalio kapute koje su, pred početak igre, pobacali pod šljivu ranku na hrpu. Momci se brže poispuštali iz kola, svaki zgrabio svoj kaput, otresa njime u vazduhu ga utrne, a Krepač se izvalio u travu i smijao se iz sveg grla. Drugi put došao pod šljivu s goveđim zvonom i zvonio porred kola, ometajući tambur-svirača Šibonju Runića. Šibonja prestao tamburati i kolo se rasulo. Niko mu ni bijele ni crne za ovo. Braća Grmljević pričali kako bi mu izlomili sve i koščicu da su se ta dva puta zadesili pod šljivom. Bijahu pripremili kestenove šljake i odlučili da ga na jednom od zborova kod lipovačke crkve, dok bude igrao u kolu, s leđa napadnu i namrtvo išliakaće pred svim curama iz našeg kraja. Oprobaće ovo na zboru Hindanskom. Čavan Grmljević prišao Krepaču s leđa, u času kad je igrao »kukunješće«, razvukao ga šljakom posred glave, sunule dlake na sve strane, ovaj ga samo pogledao i nastavio igrati »kukunješće.« Čavan utekao, ne obzinući se. Ostala

braća nisu ni pomislila da potegnu svoje šljake. Svijet ovo prepričava diveći se Krepačovoj snazi i smijajući se Čavanovom bjekstvu. U koju Krepač Krajišku birtiju dođe, stolu za kojim sjedi odlomi sve četiri čoška. To je da se zna da je bio u toj birtiji. Lomi čoškove golom rukom. Ne zatekne li taj sto kad drugi put dođe, novom stolu lomi čoškove. Hoće svagdje da se zna njegov sto. Da se, govorili mi Lipovačani pod šljivom rankom, u so pretvoreni, ne bi mu mogao ni doručak osoliti. On ima, rekao sam, snagu, a ja imam vještinu. Luda snaga brzo malakše. A vještina, kad se dobro primjeni, uvijek pobjeđuje.

S Krepačem ću se okušati na dan Preobraženjskog zbora, za školske igranke. Tamaš što se mladež razigrala u školskom razredu, dođe Krepač s onim mitraljeskim metkom na prsima. Viče: »Ja sam kuraba od četiri zuba! Ko ima šta protiv?!« Nasta komešanje. Prestadoše bubniji i svirale. Ugaši se svirka svekolika. Krepač se probi prema donjem budžaku, do reda čavala po kojima su izvješani kaputi. Skinuo nečiji krzasti i zamazani kaput, izdigao ga uvis: »Čije su ovo prnje?« Niko se ne javlja. »To, kaže, ruži ovako lijepu odaju!« I baci ga u budžak, a na onaj čavao objesi svoj kožak. Onda uze nečiji umašćeni šešir, izdiže ga uvis: »Čije je ovo vranje gnijezdo?!« Opet se niko ne javlja. Ko da se ponizuje pred tolikim svijetom javljajući se za vlasnika obične džoke, na dan kad se svako oblači u najljepše? »I to, kaže, ruži ovu odaju!« Baci ga u budžak. A na onaj čavao objesi svoj ljepi, kožni. Viče: »Ko ima šta protiv?« Pustih se od Rujke i zakalah kroz narod prema donjem budžaku. Svi me ljubopitljivo prate. Skidoh Krepačov kožak, bacih ga kroz prozor. Na onaj čavao premjestih svoj subjelkasti ljetnji kaput, što izazva prigušen smijeh. Bacih mi i šešir kroz prozor, a na to mjesto premjestih nečiji tuđi, što pojača prigušeni smijeh. Krepač se malo zbunio. Reče: »Znači, ti, ljudino, imaš protiv?« Rekoh: »I nad kurabu ima kuraba!« Zamanu Krepač prema meni onom svojom debelom rućetinom, prosto, seljački, da će me s lijeva u glavu. Sagnuh se. On šakom u zid. Odnese malter na tom mjestu. Kad mi se okrenu, uletjeh mu u tijelo, uzeh ga rukama po pasu kao da će su rvači s njim u pleći, hitnimice trznem glavom, zavukoh mu koljeno među noge, odskočih. Krepač se uhvati rukama ispod šlica i čučnu. U predjelu lijeva oka mu velika crljena palačinka. Udaracu ga cipelama u glavu iz sve snage. Kad se na vratima pojave milicajci koji su se kartali »tablica« u stanu učitelja Duška, ja ću na onaj prozor, kroz koji sam izbacio Krepačov kožak i šešir. Pobjegoh u pomrčinu. Učio sam se prema djedovoj pjesmarici da budem u životu kadar i stići i utjedi.

Kako sam se proćuo poslije ovog događaja, Rujka oko mene kao oko Boga. Podsjeća me, zbunjeno, na neke naše lijepe časove iz djetinjstva. Kako smo jednom, trčeći kraj iskičene limuzine, nosili Titovu štafetu. Kako smo, jednom, za školske priredbe, glumili u istom komadu. Kako sam je, jednom, pod šljivom rankom, učio igrati »tango«. A znoj joj probija bluzu pod pazuhom. Poziva me da dođem u Rupašinu, kući njezinoj. Ima gramofon i puno ploča. Pokazaće mi svoje slike i svoj spomenar. Obećao sam doći i, čim je otpočela školska godina, ispunio obećanje.

Soba joj izljepljena slikama glumaca i pjevača isječenih iz movina. Sjedom na kaću. Okruglaste dojke joj se napola vide kroz rašljast bluzni izrez. Svaki čas ustaje da promjeni ploču. Što je, mislim se, lijepa! Pokazuje mi svoje slike. Gdje se sve i s kim se sve nije slikarala. Na dvijetiri slike vidio sam je s nekim koji je mnogo stariji od nje. To je, kaže, šef jednog pogona u Rupešinskoj tkaoni. S njim se nije družila zbog ljubavi, nego što je volio da plaća u kafanama. Kad je isprobala sva kafanska jela i pića u Rupašinu, kad je saslušala sve kafanske pjesme, ostavila ga.

Na većini slika bijaše s jednim lipicanem. Na jednoj slici seću se parkom, drže-

ći se za ruke. Na drugoj slici su u neakvom velikom društvu, zagrljeni. Na trećoj slici ona mu na nekakvoj livadi sjedi u krilu. To je, kaže bio njezin posljednji momak. Rade se zove. Iako vođa glavnog razbojničkog društva u Rupašinu, bio mnogo fini. Možeš misliti, gledali nekav ljubavni film, tamo se skidaju do gola, rade svašta, a on je ni dodirnuo nije. A drugi bi na njegovom mjestu... (Odmah rukom). Drugi vode cure na takve filmove da bi se bezobrazno ponašali. Po cio sat mu zakasni na sastanak, on ništa. A drugi bi... (Odmah rukom). Njezina drugarica Zorica zakasni svome Draganu samo pet minuta, on odmah šamar. Ima u Rupašinu mnogo seljaka koji šamaraju cure. Kad bi nju momak ošamario, odmah bi ga ostavila. A neke, ne samo što trpe šamare, nego se time još hvale. Voljela ga i zato što nije bio ljubomoran. Kad odu u grad, ona zastani s ovim, zastani s onim, svaki čas: »Što onaj dečko ima lijepu kosu!«, »Što je onaj tamo dečko zgodan!«, »Što onaj crni dečko ima lijepo odjelo!«, ništa on za to. A kad on pogleda za kojom, ona se smrtno naljuti. Posebno ga voljela što je bio visok i što je imao lijepu kosu. Jedne noći sa svojim društvom sudjelovao u nekakvoj tuči, pohvatilo ih, ošišalo u stanici milicije do glave. Vratili se s glavom kao kupusove glavice. Bio joj sada ružniji od lopova. Kako da s njim takvim izlazi u šetnje? Mora čamiti u sobi najmanje dva mjeseca dok mu se kosa podotovi. Zbog toga je svu noć proplakala. Rekla mu sjutra dan da se ne želi zabavljati s razbojnicima. Neće da joj mladost prolazi u čekanju dok mu naraste kosa. Poslije toga se počela zabavljati s najzgodnijim momkom u Rupašinu, košarkašem Stejićem. Upoznali se na igranci. Kako ga je muštrala! Kako mu je praznila džepova po hotelima, na izletima. Da mu otac nije bio budžovan, nekoliko dana po primitku plate pasao bi prste niz ulicu. Rade mu poručio da će ga, ne prestane li se s njom zabavljati,

ti, sačekati sa svojim društvom. Kupiće zube s asvalta i brojiti ih pred njima na dlanu. Raskinuli su. Onda je počela izlaziti s onim Miškom što igra centarfora u Rupašinskom »Slovenu«. Mnogo zgodan frajer. Išla nekoliko puta na stadion da ga gleda. Kad je jedared dao gol, utrčala na teren i poljubila ga. Kako je dečko poslije toga igrao. Po četvoricu naniže i petog zove. Rade ga sačekao sa svojim društvom, izlomili su nekoliko rebara. Radeta poslije toga susrela pred bioskopom. Narasla mu tako slatka kosica. Opet joj kao prije bio lijep, pa nastavila da se zabavljaju. Obećao joj jedne nedjelje doći da slušaju ploče. Nije došao. Nije dolazio nekoliko dana. Da opet nije, pomislila je učestvovao u kakvoj tuči, pa ga sram doći ošišanom. Otišla ga običi i vidjela šta je. Razbolio se od crljenog vjetra. Sad se mora godinu dana šišati do glave da mu kosa ne bi skroz opala. Opet s njim prekinula. Ali, svi je u Rupašinu znaju kao njegovu djevojku i niko ne smije da joj se udvara. Dosadno joj biti bez momka. Zato je cijelo ljeto provela na Gavranovcu.

Zamolio sam je da mi pokloni jednu od svojih slika na kojima je sama. Reče da svoje slike nikom ne poklanja. Na kraju mi je donjela spomenar da se u njega upišem i odgovorim na ona pitanja. Jedno pitanje: Ime koje najviše voliš? Napisao sam Rujka. Drugo pitanje: Kakve ti se oči najviše sviđaju? Pogledao sam je i napisao: crne. I sve tako. A Rujka se samo smije. Što se začudila prilikom našeg drugog viđenja, kad sam joj okrenuo poledinu svog ogledalceta, pa vidjela svoju sliku umetnutu među stakla. Pita me: »Otkud ti ta slika?« Ispričao sam joj kako volim pomalo da se kockam Ispred sebe držim raširene karte. Kartu koja mi treba ili ne treba neprimjetno ispuštim u rukav. Rezgledajući prošlog puta njezine slike, tu sliku sam ispuštio u rukav. Potom mi se bajagi pripušilo. Turih ruku u kaputni džep da uzmem cigare i šibicu. Tom prilikom slika se spustila u džep. O jest se smijela. Ispričala to svojim drugaricama iz komšiluka. Smijale se. Govorile kako sam strašan.

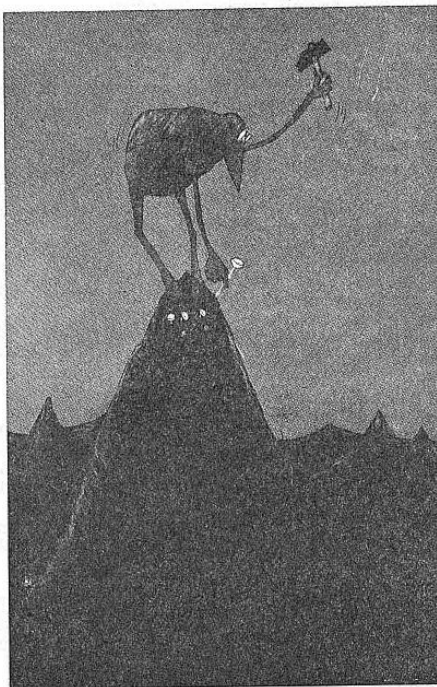
Za naše treće viđenje potišao sam se, udesio. Hoću da je pozovem u bioskop. Moj bi se otac ubio da se njome oženim. Ne bi mogao nikako pregorati da mu prijatelj bude Mladov Prstonja koji je koristio svako stanipani vrijeme da ga sjami u grobčjansku zemlju i raskući našu kuću, koji ga je pred rasformiranje zadruge zbuturio u crnu kuću i predao mu kostožiganje, s kojim već dvadeset godina ne govori. Poželio sam da ga s Prstonjom oprijateljim iz osvete. On je samo išao za svojom majstorskom i težačkom srećom, ne misleći na našu sreću (moju, sestrinu i materinu). Zbog te svoje sreće napustio državnu službu, kolonizaciju. Mislio je da će, ako ostvari tu svoju sreću, ostvariti i našu. Ta njegova sreća bila je za mene najveća nesreća od koje sam pobjegao. Tih godina sreća bi za mene bila da mi je sazidao kuću u Rupašinu, da nisam morao stanovati kod Ružne, Mike Stevića. Poželio sam da tu svoju sreću ostvarim preko Rujke i njezina miraza, ne obziruč se što bi ta moja sreća oca teško nesrećila. Poželio sam da se od Tintora omirazim kao nekad djed Crnko. Pomislio sam da bi mi Tintorov miraz bio sretan kao djedu i da bih preko njega i privatnog bavljenja elektrikom po krajiškim selima dostigao djedovu slavu i imuće.

S ovim mislima ulazim u Rujkinu sobicu. »Aa, podišao si se! Stani da ti udarim čveger!« »Ne, ne! Ne može!« »Ovdje je običaj da se onom ko se podiša udari čveger!« »Možeš me samo poljubiti!« »Znala sam da si nevaljao, ali ne toliko!« »Ako ćeš večeras sa mnom u bioskop, možeš da mi udariš čveger!« »Da izvlačimo drvca?« »Može«. Dogovorimo se: ako ona izvuče dulje, udariće mi čveger i ići će sa mnom u bioskop; ako izvuče kraće, nema čvegera ni bioskopa. Imao sam sreće: izvukla je dulje drvce. Idemo niz trotoar, ispod drvoreda kestenova, prema bioskopu. S dna ulice lje-

popuzo nadolazi čarna noć. Svaki čas mi se pogled otiima ka divotnoj nebeskoj plavoći u krošnjama. Tamo, južno, vazdigao se mjesec kao kruh od kukuruza bjelčica. Rujka: »Što je lijepo!« Ja: »Da smo ovako, bilo bi još ljepše!« I malo je prigrlih. Mjesto da se pobuni, kao što sam očekivao, ona tašnicu između nas premjesti u drugu ruku. Idem sada ispod krošnje gleći je. »Kad ti mene, kažem, malo prije u sobici nisi poljubila, ja ću tebe!« I poljubih je. Ljubimo se s časa na čas, poput ostale mladeži koja je krenula u grad. »Da me, kaže, ovako vidi moj otac, ubio bi me«. »A meni bi se moj otac privuljao s leda i umesio me!«

Odlazio sam joj svakog popodneva da, bajagi, slušam ploče. Negde tada pojavila se njezina slika na izlogu foto-radnje u centru. Vodila me nekoliko puta da gledamo tu njezinu sliku. Živciralo me što je uz put svaki čas nekog pozdravljala, svaki čas s nekim zastajkivala. Što je zagledala kako se nosi koja rupašinska cura. Svidjele joj se cipele rupašinske nastavnice muzičkog Milke Tanević, koje imaju cvjetove sprijeda. Kad joj stanari uplate stanarinu, običemo sve rupašinske prodavnice, dok ne nađemo takve cipele. Osobito me živciralo što se zagleda u mladiće. Onaj se, kaže, mladić češlja kao Bermondo. Onaj mladić ima kaput kao Safet Isović. Priča mi razne priče o glumcima i pjevačima. Kako koji izgleda, kako je koji došao do slave. Prisluškivala razgovore posmatrača foto-izloga, ne bi li čula koju riječ za sebe. Nekakav frajer u farmericama njezinu sliku prstom pokazao drugu do sebe i rekao: »Da je ovakve noge imala stara Jugoslavija ne bi nikad propala!« A ja: »Reci to još jedanput, pa da ti od tih klepastih ušiju napravim japanke!« On se okrenu: »Ko je tebe šta pitao?!« »Znaš li ti, pitam ga, s kim razgovaraš?« Nakezi mi se podrugljivo: »A s kim?« »Evo s kim!«, i šakom ga u čelenu. Drmnu glavom i leđima u foto-izlog. Staklo zacikta. Uspravi se, malo se pribra, i ode bez riječi. Onog njegovog duga nigdje ne bi. Na trotoarskom betonu bijaše nekoliko slika. Među njima i Rujkina. Rujka je uze, metnu u tašnicu i reče: »Ajmo, dok milicija nije došla!« »Mislio sam da će se oneraspložiti što narod više neće gledati njezinu sliku u izlogu. Pošto smo odmakli za jednu autobusknu stanicu, i pošto smo vidjeli da nas niko ne tjera, ona počne pjevati. Rekoh joj da pjeva malo tiše — narod se okreće. Nije me poslušala.

Milko mi je rekao da se dobro čuvam njezinog Rade. On je vođa najgore rupašinske bande. Sve nekakvi niskočelci do glave ošišani. Vježbaju udarce glavom na rupašinskim olucima. Sve rupašinske oluke priploskali uz zidovi da kroz njih ne može voda. Poručio mi Rade po Milku da će me satriati u prašinu vidi li me još jednom s Rujkom u gradu. Milko mu, da ga malo zastraši, opričao kako sam istukao Trleta Vergaša, prvog rupašinskog bojdziju, kako sve borbe u prvenstvu dobijam nokautom. Predložio mu da me se mane. Rekao da će me se manuti samo ako prestanem s Rujkom izlaziti, drukčije ne. I u jedno nedjelno popodne, kad je grad bio takoreći pust, Rujka i ja smo sjedili u slastičarnici više bioskopa i pili sok s ledom. Dok su se kocke leda polakice topile u čašama, prepričavali smo razne zimske događaje s lipovačkih prela. Rujka je pogledala prema izlazu: »Eno Rade!« Okrenuh se. Visok momak, do glave ošišan, stoji iza staklenog izloga slastičarnice i gleda u izloženu slatkariju. Baci prema nama po koji pogled. »Šta ćeš sad?«, pita me Rujka drhtavim glasom. »Ništa se ne brini!«, reko i pružih prema njoj cigarsku kutiju. Uze cigar i stavi ga među one prelijepe usne. I ja uzeh. Pripalih sebi, pa njoj. Odbijamo guste dimove i dopijamo sokove u kojima je led odavno nestao i bili su mlaki. Na polasku sam zapalio drugi cigar i krenu nehalno prema izlazu. Rujka za mnom. Rade me zaustavlja pred slastičarnicom: »Jeli, frajeru, kako ti smiješ hodati s mojom curom?!« Premjestim cigar iz desne u lijevu i bez objašnjenja, šakom ga, kao buzd-

vanom, u sred zvijezde. Sjede na trotoarski beton. Uzeh cigar iz lijeve i nastavili pušiti. Kad je ustao i opet pošao k meni, opet sam premjestio cigaru iz desne u lijevu i opet ga u zvijezdu. Opet je sjeo. I ostao da sjedi. I sjedeći gledao kako odlazimo. I zakazao, sjutra dan, tuču između svog društva i mene sa čitavom boks-ekipom. Odveo sam srednjaše, poluteškaše i teškaše u park, upao među Radine kao soko među golubove, letjeli zdravi zubi na sve strane. Poslije te noći postao sam naslavniji momak u Rupašinu.

Milko i ja ćemo izvesti jedan štos preko kojeg ću provjeriti koliko me Rujka voli. Pred njezinom kapijom jedan drugom duvali cigarske dimove u oči da natjeramo suze. Milko će ući u njezino dvorište, zovnuti je iz sobice. Počeće plačnim glasom: »Eto, Rujka, ginu ljudi svakako. Nekome se nerašepuri padobran, razbije se o zemlju. Nekoga usmrti bodljivo goveće. Nekoga sačekaju u mraku pa s leđa. Pune novine svakakvih smrtni. Crnka malo prije pregazi limuzina. Kukavni seljo se još nije naučio prelaziti ulicu i nastrada!« Rujka vidjela suze u njegovim očima, krikнула, zanesvjestila se. Ulazim u dvorište smijući se s uludasto, od sreće. Milko pumpa vodu na pumpu tu, u avliji, zalijeva je. Prepao se da joj se šta ne dogodi. Nikako da zaustavim smijeh. Povratila se, ustala i, blijeda kao krpa, prišla mi: »Zašto se šališ tako neslano?!« I dva puta me po lijevom obrazu: blis! blis! Sad se Milko počeo smijati kao ja čas prije. Nadode mi šta bi u tom času uradili moj otac i moj djed da su na mom mjestu. Izubijali bi je namrtvo, izgazili je. Nema većeg poniženja za muškarca od ženskog šamara. Ali pogledah kako je lijepa njezina kuća na boji i suspregh se da ne ispadnem zaostali seljak. Kroz dva-tri dana donjeću joj zlatnu narukvicu za pomirenje. Zakleću joj se na vječnu ljubav. Utetoviraću na ljevici, tačno na sredini između šake i lakta — »Rujka«.

Kad prođe zima i dođe proljeće, kad se počnu nositi košulje kratkih rukava, naši ljetnici će se zagledati u to »Rujka«. Nas dvoje im nećemo silaziti s jezika jednog trena. Rujkin stric Slavko će za Prvi maj otići u Lipovo i prenijeti Prstonji šta se sve priča za nas dvoje. Nalagaće da kod Rujke spavam otkako sam napustio Miku Stevića (A ja Miku napustio pola godine prije nego što sam počeo oko Rujke, čim mi je krenula stipendija, i nastanio se u Partizanskoj 22). Ovo će Prstonju silno uzrujati. Zar da njegova jedinica živi s momkom čiji djed učini onolike zulume njegovoj kući, čija familija služi za rug svoj Ljutoj Krajini. Stići će u Rupašin nedjeljom pred noć i Rujku, kad sam je dopratio iz grada, izbacio iz kuće s riječima: »Nijesam ja ovo zidao za barabe, da joj dijete od kile!« Ja je sačekao na ulici i odveo u Partizansku 22. Prstonja nam ujutru došao u pohode. Zabrlilo se. Uzvio brčić kao predratni žandar. Počne li, mislio sam, s grdnjama na mene i moje, izubijaću ga da ga niko od roda za osam dana neće prepoznati. Reče Rujki: »Nemaš ništa od mene! Nikakva miraza! Odričem te se!« Okrenuo se i otišao. Širom Rupašina i Ljute Krajine pronjelo se kako je Prstonjina jedinica, onakva ljepotica i miraždžika, otišla za najveću rupašinsku i krajišku barabu.

Rastali smo se ubrzo, jer nismo imali od čega živjeti kako je ona željela... Napustio sam posao u »Elektro-Vojvodini«, napustio sam boks klub, i otišao da po našim krajiškim selima uvođim elektriku. Putujući vozom prema Lipovu, pušio sam cigar za cigarom. Čikove sam gasio po onom mjestu na ljevici na kom je utetovirano »Rujka«, sve dok tetovirovinu nisam uništio. Na tom mjestu mi se i dan-danas poznaje rana koja me, kako je Rujka postala čuvena radio-pjevačica, često zaboli.

Odlomak iz romana PSEĆA ZVIJEZDA

pesme

hans magnus encensberger

VILHELM RAJH (1897 — 1957)

Tada, leta 37, treba da je bio gotovo srećan. Bele noći, čamci u fjordu kraj Osla, ili uz zlatnu rakiju sa Zigurdom, Nikom i Arnulfom u pozorišnom kafeu: prva violina je svirala Ravelov **Bolero**, gosti su se došaptavali:

To je on! Naravno, imali su pravo, naravno, bio je lud, kljakavac koji se razmahivao, nagnao je u bekstvo sve svoje prijatelje: iznudio im je (tim izdajnicima) priznanja, crno na belo (o senko Staljinova),

i papir zaključao u pisači sto. (Da, može se to nazvati i paranojom.) **Shvatite me za hiljadu godina.** Sta to već znači: pobunjenik? Milije bi mu bilo da je među onima što se smeju. Poput deteta koje lovi mušicu

i osluškuje stisnutu šaku: ono što je držao u pesnici pulsiranje je i izgledalo živo. Trzalo se. To Ono. Ipak, niko mu nije hteo verovati. Znači, daj dokaze! Gajgerovi brojači, štoperice, mikroskopi. Taj **Faradej orgazma**,

guru, diletant — otkrio je ovo: Ljubav je ona što sve čini, merljiva je, plave boje, pokreće sazvežđa, žabe, oblake. (To hujanje u njegovoj dečackoj lobanji nikad nije prestajalo.

Posed u Bukovini. Vatre na krompirištu, prašnjavi putevi, brujanje vršalice. U gospodskoj kući krevetske tajne, samoubistvo kraj ribnjaka, i kasnije, doživotno, potkožni svrab, ekcem sećanja.)

Voleo je zelenu uniformu, **K** i **U** gajtane i mamuze, karanfile, diplome, počasti, svoj beli mantil, sanjao o tome da u trijumfu, na belom konju, uz zvuke klarineta — projaše kroz Brandenburšku kapiju.

Pod zastavom marksizma: požutele sveske. Zbilja, borio se protiv tlačenja, mnogima pomogao, ipak kad je njegova dvogodišnja kći zapevala božićnu pesmu, padoše šamari, a on počeo pevati **Internacionalu**.

Potom samo još trabunjanje, scajens-fikšn. Mehurić života protiv **emocionalne kuge**. Vegeto-Bio-Organ-Energetizam, ukratko:

Orgazam je orgazam je orgazam. Zene su ostale kuvarice, pisaca snaga, ogledni kunići.

Spolja celuloid, iznutra staklena vuna, gvozdeni opiljci. Ventil na poklopcu. Akumulator skuplja čudotvornu moć, zrake sreće. Devojke i učenici grozničavo zauzimaju mesta — u uspravnom kovčegu. Eksperiment počinje.

Puls se ubrzava, temperatura raste: Evo dokaza! Svuda veša natpise: **It can be done!** Ljubavni zraci pokreću motore, donose kišu i leče sve: rak, šizofreniju, posledice vodonične bombe...

No tad miševi skapavaju u podrumu, ucrlenih očiju učenici puze iz svojih boksova, žmirkaju, povraćaju, **sve je nekako pošlo naopako**, a kad se uzbudi, pojavljuje se ekcem, bezmerno pije, puši,

kašlje, uzdrman srčanim napadima, otimaju mu pronalaske, žene ga varaju, plaši se požara, špijunā, nepogoda i kidnapera. Smeju mu se, o njemu čute kao da je mrtav. Ko je kriv?

To je mafija naučnikā; to je hajka (**nadlekar, jevrejski pornograf**); to su boljševici; svuda vrvi od agenata; to je zavera; prete kućni pretresi; spaljuju se knjige: **Blackout**.

Iz kosmosa stiže neprijatelj letećim tanjirima, njihov auspuh čadi stene, sve zakužuje. **TOP SEKRET!** Koješta. Kad se ne bi mešao svojim čudotvornim oružjem... **Prva bitka za Univerzum... On, pronalazač,**

s lisicama na rukama, odbija da govori. Brani se smušeno, zapinje, najzad učiti. O doktore Mabuze! O manijake spasenja! O rozenkrojcru snošaja! O Pravdeni Jakove nauke! O Hristov truhlozborče!

O nemoćni pomoćniče čovečanstva! O mistični tehnokrato! O kabalisto iz filmova strave! O propali oslobodiocel! Nad tamicom kruže bombarderi, pogrešno, užasno pogrešno klarineti odjekuju pokraj groba, sve je bilo uzalud.

MIHAIL ALEKSANDROVIČ BAKUNJIN (1814—1876)

Zeleo sam samo jedno, uzviknuo je, da do smrti potpuno sačuvam osećanje pobune koje mi je sveto! — Komedijaš, glupak, prokleti Kozak! — To je ljubav

